

УДК 330.142.222

Помірча О.М.
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач відділу економічних досліджень
Львівського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України

Ільшова В.В.
судовий експерт відділу економічних досліджень
Вінницького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України

Pomircha Olena
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of Department economic research of
L'viv research expert-forensic center of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Ilyashova Victoria
Judicial Expert of the Department of Economic Research
Vinnitsa Scientific-Research Experimental-forensic center of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ТА УМОВИ ВАЛЮТНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

FEATURES AND CONDITIONS OF FOREIGN CREDIT IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Актуальність статті полягає в потребі активізації банківського кредитування в сучасних умовах господарювання. Високі ставки за кредитами, нестабільність валюти, недосконалість нормативної та законодавчої бази уповільнюють попит на використання з боку суб'єктів господарювання банківських продуктів, зокрема кредитів. Ця проблема є досить актуальною саме для реального сектору економіки, оскільки ефективний розвиток вітчизняної економіки можливий за умов активного розвитку реального сектору економіки, який повинен бути пріоритетним об'єктом банківського кредитування. У статті досліджено особливості проведення валютних операцій, зокрема валютного кредитування, певні обмеження щодо використання валютного кредиту, особливості та умови отримання валютного кредиту, їх вплив на стан валютного кредитування реального сектору економіки. Розглянуто єдині принципи валютного контролю та валютного регулювання на всі види операцій з іноземними кредитами.

Ключові слова: валютні операції, валютне регулювання, банки, гроші, операції з кредитування в іноземній валюті, іноземна валюта, платоспроможність позичальників, види кредитів, процентні ставки.

АННОТАЦИЯ

Актуальность статьи заключается в необходимости активизации банковского кредитования в современных условиях хозяйствования. Высокие ставки по кредитам, нестабильность валюты, несовершенство нормативной и законодательной базы замедляют спрос на использование со стороны субъектов хозяйствования банковских продуктов, в частности кредитов. Эта проблема является весьма актуальной именно для реального сектора экономики, поскольку эффективное развитие отечественной экономики возможно при условиях активного развития реального сектора экономики, который должен быть приоритетным объектом банковского кредитования. В статье исследованы особенности проведения валютных операций, в частности валютного кредитования, определенные ограничения касательно использования валютного кредита, особенности и условия получения валютного кредита, их влияние на состояние валютного кредитования реального сектора экономики. Рассмотрены единые принципы валютного контроля и валютного регу-

лирования на все виды операций с иностранными кредитами.

Ключевые слова: валютные операции, валютное регулирование, банки, деньги, операции по кредитованию в иностранной валюте, иностранная валюта, платежеспособность заемщиков, виды кредита, процентные ставки.

ANNOTATION

The urgency of this article is the need to intensify banking lending in modern economic conditions. High loan rates, instability of the currency and imperfection of the normative and legislative framework slow down the demand for the use of banking products, including loans, by business entities. This problem is quite actual for the real sector of the economy, as effective development of the domestic economy is possible in the conditions of active development of the real sector of the economy, which in turn should be a priority object of bank lending. That is why, in order to develop and intensify domestic production, innovative activity of business entities, the banking sector, it is necessary to create favorable conditions precisely by ensuring the availability of credit conditions both in the national and in foreign currencies. The author emphasizes the fact that the issue of lending to business entities to carry out activities in the international market remains problematic. Official statistics show that in recent years, although there has been an expansion of the range of banking products in Ukraine, while they are becoming more affordable (reduced requirements for customers, contracts, procedures for issuing loans), but currency issues still remain problematic. Problems of lending in foreign currency are a number of legislative restrictions on the use of this product by domestic business entities. The article examines the legislative framework, which regulates and in a certain way restricts credit conditions, including the use of foreign currency loans, highlights the features and conditions of obtaining foreign currency loans, their impact on the state of foreign currency lending to the real economy. Uniform principles of currency control and currency regulation for all types of transactions with foreign loans are considered.

Key words: foreign exchange operations, foreign exchange regulation, banks, money, lending operations in foreign currency, foreign currency, solvency of borrowers, types of loans, interest rates.

Постановка проблеми. Повільні темпи активізації банківського кредитування, відносно високі ставки за кредитами не сприяють зростанню економіки загалом та зниженню інфляційних процесів в Україні. Саме ці проблеми можна вирішити шляхом кредитного стимулювання вітчизняного виробництва та імпортозаміщення. Ефективний розвиток вітчизняної економіки є можливим за умов активного розвитку реального сектору економіки, який повинен бути пріоритетним об'єктом банківського кредитування. Для розвитку вітчизняного виробництва, інноваційної діяльності суб'єктів господарювання банківському сектору необхідно створити сприятливі умови саме через забезпечення доступності умов кредитування як в національній, так і в іноземній валютах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему кредитування, зокрема валютного кредитування в розрізі валютних операцій банків, досліджували такі науковці, як Я. Кавторєва, О.І. Копилюк, З.В. Михайлів, З.П. Гаталяк, Н.І. Горбань, Л.П. Петрашенко. У своїх дослідженнях вони висвітлювали питання проведення валютних операцій в сучасних умовах господарювання та розглядали проблеми валютного кредитування в сучасних економічних умовах.

Незважаючи на вагоме дослідження науковців та значний інтерес до кредитування, слід відзначити, що існує потреба їх подальшого вивчення, оскільки стан банківського кредитування з кожним роком змінюється, постають нові проблеми, які потребують вирішення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Значну питому вагу в загальному обсязі операцій банківської системи мають кредитні операції, оскільки для отримання валютного кредиту, відповідно до чинного законодавства, необхідно отримання індивідуальної ліцензії Національного банку України як банками, так і позичальниками. За таких умов важливою є роль Національного банку України (далі – НБУ). Одними з особливостей валютного регулювання НБУ задля прийняття управлінських рішень є інформаційне забезпечення валютних операцій, забезпечення необхідної інформації для валютного регулювання та контролю, планування та стратегії, раціонального використання фінансових та інших ресурсів.

В сучасних умовах господарювання банки не тільки обслуговують експортно-імпортні операції, але й є безпосередніми учасниками реалізації операцій як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках. Валютні операції забезпечують зміцнення ринкових відносин та забезпечують ефективне функціонування суб'єктів господарювання, зокрема міжнародних об'єднань в усіх сферах економіки України.

Особливістю діяльності банків у сфері валютних операцій є забезпечення валютного контролю з боку НБУ, який здійснює контроль за дотриманням вимог валютного законодавства.

Оскільки значна кількість країн є країнами з відкритою економікою, тобто мають тісні

взаємозв'язки з економіками інших країн, які проявляються в міжнародному поділі праці, міжнародних соціально-економічних відносинах, з'являється потреба застосування валютного регулювання операцій, пов'язаних з купівлею-продажем товарів та послуг, інвестування у сферу виробництва. Будь-який суб'єкт господарювання, який функціонує на ринку (особливо той, що виходить на зовнішній ринок), потребує капіталовкладень. Саме в цей період у нього виникає потреба в кредитних грошах, зокрема валютному кредитуванню.

Валютний кредит – міжнародний кредит, виданий у грошовій формі для закупки товарів або покриття пасивного сальдо платіжного балансу, який відбиває кількісне та якісне вартісне застосування масштабів, структури, а також характер зовнішньоекономічних операцій країни та її участі у світовому господарстві, більша частина надається в національній валюті країни-кредитора, рідше – в іноземній валюті.

Валютний кредит видають банки для кредитування імпорту та експорту товару або будівництва об'єктів країнами, але для кредиторів існує певне обмеження під час використання отриманого валютного кредиту. Такі обмеження регулюються нормативною та законодавчою базою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей проведення валютних операцій, зокрема валютного кредитування; розгляд єдиних принципів валютного контролю та валютного регулювання на всі види операцій з іноземними кредитами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Про кредитну діяльність згадується ще за часів Давнього Вавилону. В ті часи центрами кредитних операцій виступали храми, де зберігалися зерно, посуд, срібло та інші цінності. Також у Стародавній Греції з появою банківських установ почали розвиватися кредитні операції, однак тоді вони вважались найбільш складними. Банки мали чітко визначити ринкову вартість застави, яка надавалась у забезпечення кредиту, ризик неповернення кредитних коштів, можливий дохід з клієнта.

Потреба зберігання грошей привела до причини виникнення основних банківських послуг, а саме заміни дійсних грошей знаками вартості, безготівкових розрахунків та формування банківського кредиту.

Надання лихварського кредиту, тобто надання кредиту повноцінними грошима, застосовувалося задовго до утворення банків. З часом розвитку набула послуга реалізації товарної продукції в кредит [6, с. 86].

Потреба в розрахунках неповноцінними грошима та безготівкових розрахунках визначалася великою зручністю порівняно з розрахунками металевими грошима, економією витрат обігу та можливістю уникнути втрат, які пов'язані з фізичним зносом монет, навмисним псуванням та піддробкою. У XVI–XVII століттях купецькими гільдіями деяких міст Італії та Німеччини були створені спеціальні жиробанки, тобто банки, які здійснювали безготівкові розрахунки

шляхом перерахування коштів клієнта з одного рахунку на рахунок іншого клієнта, а також використовувались для проведення розрахунків тільки своєї клієнтури. Жиробанки проводили розрахунки у спеціальних визначених грошових одиницях, які були виражені в певній ваговій кількості благородних металів [7, с. 43].

В процесі розвитку суспільних відносин виникла потреба здійснення посередницької діяльності з обміну цінностей, що виконували функцію грошей в обмінних та торговельних операціях. Разом з розвитком торговельних відносин виникає потреба залучення та ефективного використання грошей. Гроші, які використовувались як універсальний товар, перетворили механізм бартерного обміну на обіг товару через операції купівлі-продажу. З розвитком ринкових відносин між виробником товару та споживачами почали з'являтися різні посередники. На окремих етапах розвитку та розширення ринку посередниками виступали, з одного боку, перекупники, купці або система торговельних послуг, а з іншого боку, лихварі. Саме лихварі мали найбільші можливості щодо надання кредитів, оскільки вони володіли значними коштами. Лихварство – це надання грошей у борг з умовою сплати відсотків під час погашення боргу. Особа, яка займалась лихварством, називалась лихварем. Вже пізніше з'явилися такі терміни, як «банки», «банкіри» та «фінансово-кредитна система» [7, с. 86].

Фінансово-кредитна система є сукупністю фінансових, інвестиційних та кредитних інститутів держави. Однією з вагомих складових фінансово-кредитної системи є банківська система, однією з основних функцій якої є надання кредитів.

Банківський кредит – це тимчасове надання у борг грошових коштів фізичним та юридичним особам [8, с. 99].

Банківський кредит – це один з найпоширеніших видів кредиту в економіці. Цей вид кредиту є рухом позичкового капіталу, що надається банками в позичку на умовах забезпеченості, поворотності, терміновості, платності [9, с. 76].

У тлумачному словнику юридичних термінів кредит визначається як позичковий капітал банку у грошовій формі, що надається в тимчасове користування на засадах зворотності, строковості, платності, забезпеченості та цільового характеру використання [9, с. 98].

Рушійною силою відновлення економічного зростання в Україні є валове нагромадження основного капіталу. Протягом останніх років спостерігається певна активізація виробництва в реальному секторі економіки, а саме будівельній галузі, машинобудуванні, виробництві будівельних матеріалів, зростанні попиту на металургійну продукцію. Незважаючи на викладене вище, сьогодні динаміка темпів економічного зростання залишається досить низькою.

Задля сприяння економічному зростанню необхідно активізувати кредитування банками суб'єктів господарювання, а саме реального сектору економіки, який характеризується сво-

єю ефективністю, продуктивністю та мобільністю. Проте вплив банківського сектору на інвестиційну активність підприємств залишається незначним. Протягом останніх років спостерігається слабке зростання кредитування корпоративного сектору економіки.

Недостатні темпи активізації банківського кредитування залежать від певної кількості факторів, серед яких можна назвати такі:

- досить низький рівень конкурентоспроможності та продуктивності праці;
- неприйняття низки законодавчих та нормативних актів, спрямованих на вдосконалення системи захисту прав кредиторів та позичальників;
- збільшення обсягів проблемних кредитів та резервів для покриття ризиків за такими кредитами;
- дефіцит довгострокових ресурсів у банківській системі, а також невідповідність між строками, на які залучаються депозити, та потребами в довгострокових кредитах;
- зниження попиту на кредити через незначні темпи поліпшення фінансового стану позичальників;
- високі відсоткові ставки за кредитами;
- обмежений доступ банків до запозичень на міжнародних ринках;
- відсутність повноцінного механізму державної підтримки підприємств-позичальників.

Згідно з даними моніторингу останніх років наявна тенденція щодо зменшення процентних ставок за кредитами в іноземній валюті. Це свідчить про вжиття стимулюючих заходів з боку НБУ. Особливо спостерігається стійка динаміка до зниження процентних ставок за кредитами в європейській валюті. Це насамперед свідчить про покращення співпраці вітчизняних виробників з європейськими партнерами. Поступова тенденція до зниження процентних ставок за кредитами в іноземній валюті почала спостерігатися з 2011 року. Якщо у 2010 році процентні ставки у різних валютах перевищували 10–12%, то з 2011 року спостерігається їх стійке зменшення. Це свідчить про політику НБУ, спрямовану на стимулювання розвитку реального сектору економіки, зокрема тих суб'єктів господарювання, які працюють на зовнішньому ринку.

Процентні ставки за кредитами в іноземній валюті нефінансовим корпораціям у розрізі строків погашення та валют представлені в табл. 1.

Виходячи з викладеного вище, можемо зробити висновок, що останніми роками спостерігається поступовий вихід із кризи системи кредитування в Україні, але лише за умов кредитування саме банківськими установами. Також спостерігається розширення асортименту банківських продуктів, а самі вони стають доступнішими (скорочуються вимоги до клієнтів, договорів, спрощується процедура оформлення кредитів). Однак варто зазначити, що такі позитивні зрушення відбуваються не з усіма продуктами. Актуальним питанням сьогодні залишається валютне кредитування, а саме:

Таблиця 1

Процентні ставки за кредитами в іноземній валюті у розрізі строків погашення та валют

Період	Усього			
	долар США	євро	російський рубль	інші валюти
2010*	10,6	10,0	14,9	4,0
2011	9,1	8,9	12,0	7,5
2012	8,3	8,4	12,8	10,0
2013	9,3	9,0	13,4	8,4
2014	9,0	8,4	13,9	3,9
2015	9,0	7,5	11,2	6,9
2016	8,9	7,4	–	57,0
2017	7,7	6,9	–	5,5
2018	6,1	5,2	–	10,2
Січень	6,5	4,8	–	–
Лютий	6,9	4,4	–	–
Березень	7,3	4,8	–	9,8
Квітень	6,9	6,1	–	10,5
Травень	6,9	5,3	–	–
Червень	7,2	5,3	–	6,5
Липень	6,6	5,0	–	6,5
Серпень	6,0	5,5	–	–
Вересень	6,1	5,1	–	8,6
Жовтень	5,4	5,4	–	–
Листопад	5,1	4,7	–	8,0
Грудень	5,8	5,2	–	–
2019				
Січень	5,5	4,2	–	–

* із січня 2010 року відображено процентні ставки та обсяги за первинними договорами, укладеними у звітному періоді, та за додатковими договорами, за якими відбулася зміна; дані до січня 2007 року включають кредити, надані зі строком погашення від 1 року до 5 років і більше

Джерело: складено на основі [16]

1) для фізичних осіб встановлено заборону для оформлення валютних кредитів (відповідно до Закону України № 3795-VI, прийнятого 22 вересня 2011 року);

2) валютний кредит доступний тільки для юридичних осіб, хоча діють такі обмеження й особливості:

– гроші можна отримати тільки на конкретні цілі (купити обладнання для бізнесу, збільшити капітал (оборотний), взяти агрокредит або оформити експрес-позику тощо);

– відсоткова ставка при цьому не є фіксованою, в кожному випадку вона буде встановлена індивідуально залежно від типу угоди;

– оформлення кредиту не є можливим без надання повного пакета документів;

– на процедуру доведеться витратити досить багато часу, тому досить швидко отримати кошти на рахунок не вийде.

Проблемними залишаються також питання кредитування суб'єктів господарювання для здійснення діяльності як на міжнародному ринку, так і всередині країни. Суб'єкти господарювання – резиденти, які здійснюють валютні операції, передбачені чинним законодавством, зокрема валютні кредити. Відповідно до чинного законодавства для здійснення валютного кредитування українським банкам

потрібно отримати ліцензію для проведення валютних операцій.

Джерелом надходження валютних кредитів є позики, які отримані за кордоном, та валютні надходження від експорту. Підприємствам валютні кредити видають для здійснення оплати імпорту, виробництва вдосконалених варіантів та модифікацій експортних товарів [9, с. 47].

Всі валютні операції, валютне регулювання та валютний нагляд, права й обов'язки суб'єктів валютних операцій та уповноважених установ, відповідальність за порушення ними валютного законодавства передбачені чинним законодавством, а саме Законом України «Про валюту та валютні операції», прийнятим 21 червня 2018 року. Цей Закон прописує певні особливості ведення валютних операцій. Також з 20 серпня 2018 року набули чинності зміни, внесені Постановою № 83 до Положення про кредитування.

Валютні операції, підстави та умови їх проведення прописуються в пунктах 2, 3 статті 5 Закону України «Про валюту та валютні операції», в яких зазначено таке [2]:

«2. Усі розрахунки на території України проводяться виключно у гривні, крім розрахунків за:

1) операціями зі здійснення іноземних інвестицій та повернення іноземному інвестору прибутків, доходів (у тому числі дивідендів) та ін-

ших коштів, одержаних на законних підставах у результаті здійснення іноземних інвестицій;

2) операціями банків з надання банківських та інших фінансових послуг на підставі банківської ліцензії;

3) операціями з надання фінансових послуг, визначених пунктами 1–5 частини другої та частиною третьою статті 9 цього Закону, що надаються небанківськими фінансовими установами та операторами поштового зв'язку, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій».

Порядок проведення розрахунків за валютними операціями визначається Національним банком України.

Виходячи зі вказаного вище, банки надають банківські та інші фінансові послуги, якщо вони є валютними операціями, на підставі банківської ліцензії. Небанківські фінансові установи на підставі ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій проводять такі валютні операції:

– торгівля валютними цінностями в готівковій формі;

– переказ коштів;

– здійснення розрахунків в іноземній валюті на території України за договорами страхування життя;

– факторинг (щодо здійснення розрахунків на території України в іноземній валюті між факторами та клієнтами за операціями з міжнародного факторингу стосовно відступлення права грошової вимоги до боржника-нерезидента);

– інші валютні операції, визначені Національним банком України.

Відповідно до пункту 1.4 глави 1 розділу I Положення про кредитування передбачає, що резиденти-позичальники одержують кредити від нерезидентів-позичальників за договором лише в безготівковій формі. Водночас уточнено, що виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентом-кредитором також здійснюється в безготівковій формі. При цьому встановлено, що валютна операція за договором, що здійснюється з дотриманням вимог розділу I Положення про кредитування, не потребує наявності:

– індивідуальної ліцензії Національного банку на використання безготівкової іноземної валюти на території України як засобу платежу, якщо ініціатором або отримувачем за такою валютною операцією є міжнародна фінансова організація;

– індивідуальної ліцензії Національного банку на вивезення, переказування та пересилання за межі України валютних цінностей, якщо отримувачем за валютною операцією є нерезидент-кредитор у зобов'язанні за договором, а валюта переказується резидентом (позичальником/боржником) у зобов'язанні за договором та/або іншою особою, яка виконує зобов'язання за такого позичальника/боржника в зобов'язанні) у межах суми, що належить до виплати резидентом-позичальником на користь нерезидента-кредитора за договором з урахуванням вимог цього Положення.

Також відповідно до другого абзацу пункту 3.2 «відповідністю обсягів перерахованої нерезиденту валюти обсягам фактично одержаного резидентом кредиту з урахуванням сплати процентів за його користування та інших установлених цим договором платежів, що підлягають сплаті на користь кредитора, а також умов договору (за наявності) щодо здійснення платежів у валюті, що відрізняється від валюти, у якій визначена сума кредиту за договором».

Висновки. За останні роки спостерігається стагнація кредитування реального сектору економіки, хоча варто зазначити, що саме стимулювання розвитку реального сектору економіки може забезпечити Україні поступове та постійне економічне зростання. Ця проблема пов'язана насамперед з недостатньою ефективністю політики Національного банку щодо стимулювання валютного кредитування. Ця політика НБУ має обмежену дієвість у системному впливі на темпи економічного зростання в Україні.

Одним із важливих напрямів НБУ щодо регулювання кредитної політики всієї банківської системи України є забезпечення активізації валютного кредитування за доступними для вітчизняних суб'єктів господарювання відсотковими ставками та довгими термінами позик. Всі ці дії повинні бути спрямовані на підтримку реального сектору економіки з боку держави та стимулювання банківської системи до надання кредитів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 21.03.2019).
2. Про валюту та валютні операції : Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (дата звернення: 21.03.2019).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів країни щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг : Закон України від 22 вересня 2011 року № 3795-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1481600-11> (дата звернення: 21.03.2019).
4. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління Національного банку України від 20 липня 2018 року № 83. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0083500-18> (дата звернення: 21.03.2019).
5. Про активізацію кредитування в Україні : Рішення Ради Національного банку України від 13 грудня 2017 року № 59. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr059500-17/print> (дата звернення: 21.03.2019).
6. Мещеряков А.А. Організація діяльності комерційного банку : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 608 с.
7. Коваленко В.В. Розвиток банківської системи в умовах формування нової архітектури фінансового ринку : навчальний посібник. Одеса : Атлант, 2012. 765 с.
8. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
9. Гончаренко В.Г., Андрушко П.П., Базова Т.П. та ін. Юридичні терміни. Тлумачний словник. 2-ге вид. Київ : Либідь, 2004. 320 с.

10. Копилюк О.І. Банківські операції : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 536 с.
11. Круш П.В., Алексєєв В.Б. Гроші та кредит : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 216 с.
12. Михайлів З.В. Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції : навчальний посібник. Львів : вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2004. 244 с.
13. Петрашко Л.П. Валютні операції : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2001. 204 с.
14. Шило В.П. Організація міжнародних банківських операцій : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2008. 224 с.
15. Національний банк України : офіційне інтернет-представництво. URL : <https://bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 21.03.2019).
2. Mescheriakov A.A. (2007) navchal'nyj posibnyk [Orhanizatsiia diial'nosti komertsijnoho banku]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).
3. Kovalenko V.V. (2012) navchal'nyj posibnyk [Rozvytok bankivs'koi systemy v umovakh formuvannia novoi arkhitektury finansovoho rynku]. Odesa : Atlant (in Ukrainian).
4. Kopyliuk O.I. (2012) navchal'nyj posibnyk [Bankivs'ki operatsii]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).
5. Krush P.V., Aleksieiev V.B. (2010) navchal'nyj posibnyk [Hroshi ta kredyt]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).
6. Mykhajliv Z.V. (2004) navchal'nyj posibnyk [Mizhnarodni kredytno-rozrakhunkovi vidnosyny ta valiutni operatsii]. L'viv : vyd-vo Natsional'noho universytetu "L'vivs'kapolitehnika" (in Ukrainian).
7. Petrashko L.P. (2001) navchal'nyj posibnyk [Valiutni operatsii]. Kyiv : KNEU (in Ukrainian).
8. Shylo V.P. (2008) navchal'nyj posibnyk [Orhanizatsiia mizhnarodnykh bankivs'kykh operatsii]. Kyiv : Profesional (in Ukrainian).

REFERENCES:

1. Meshcheryakov A.A. (2007) a manual [Organization of a commercial bank activity]. Kyiv : Center for Educational Literature (in Ukrainian).